

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KIRKEHISTORISKE SAMLINGER,

FEMTE RÆKKE,

UDGIVNE AF

SELSKABET FOR DANMARKS KIRKEHISTORIE

VED

HOLGER FR. RØRDAM,

DR. PHIL. OG THEOL., SOGNEPRÆST.

FEMTE BIND.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS BOGHANDLER G. E. C. GAD.

H. H. THIELES BOGTRYKKERI.

1909—11.

Vartovspræsten Ole Hersleb.

En Alvorsmand fra Pietismens Tid.

Ved H. F. Rørdam.

Naar en Mand, om hvis Redelighed der ikke kan være Tvivl, bliver Offer for sin Overbevisning, maa hans Skjæbne vække vor Medfølelse, om vi end maaske ikke kunne billige hans Fremgangsmaade. Dette gjælder den i Overskriften nævnte Mand, som formentlig nok kan fortjene, at Akterne i den Sag, der voldte hans Fjernelse fra det ham betroede kirkelige Embede, fremdrages.

Ole Hersleb var født 14. Maj 1691 i Stods Præstegjæld i Trondhjems Stift, hvor hans Fader, Mag. Christopher Hersleb († 1721), var Præst samt Provst i Indherred¹). Moderen, der hed Sofie Borch († 1718), omtales som en meget from Kvinde²). Begge Forældrene tilhørte Slægter, der oprindeligt stammede fra Jylland. Tre af deres Børn blev Præster, nemlig Jacob, der blev Faderens Eftermand³), Peder, den siden navnkundige Biskop,

¹) Erlandsen, Geistligheden i Trondhjems Stift, S. 324. Her og andetsteds (D. biogr. Lex. VII, 395) angives 1695 som Ole Herslebs Fødselsaar. Men ovenanførte Datum findes i den theologiske Examinensprotokol i Konsist. Arkiv. Ved hans Indskrivning som Student 16. Maj 1713 angives hans Alder dog som 19 Aar (Birket Smith, Kbh. Univ. Matr. II, 368).

²) Zwergius, Siell. Clerisie, S. 381.

³) En Søn af denne er den Peter Lorents Hersleb, Præst i Brønshøj og Rødovre, hvis interessante Selvbibliografi er meddelt i Kh. Saml. 3. R. II, 651 ff.

og Ole, der her skal omtales. Sin første Undervisning fik sidstnævnte i Hjemmet, hvor hans Broder Peder, der alt var theologisk Kandidat, underviste sine yngre Sødskende. Senere blev han sat i Trondhjems Skole, fra hvilken han 1713 afgik til Københavns Universitet, ledsaget af sin nævnte Broder, der snart efter, nærmest mod sin Villie, af den gamle Nordlænding, kgl. Konfessionarius Dr. Peder Jespersen, blev skudt ind i en Præstegjerning, der, takket være hans egne sjældne Evner og utrolige Flid, skulde føre ham til de højeste Stillinger i den dansk-norske Kirke.

Til Privatpræceptor fik Ole Hersleb den lærde Professor Søren Linstrup; men forøvrigt blev hans akademiske Bane ikke lang, da han allerede 18. Juni 1715 tog theologisk Attestats med Haud ill. under Professorerne Trelund og Steenbuch, der en Maanedstid senere tildelte ham samme Karakter for hans Dimisprædiken. Kort efter begav han sig til sin fjerne Hjemstavn¹).

Det er os ikke bekendt, hvad han foretog sig i de ti følgende Aar, indtil han 1. Marts 1726 blev kaldet til Præst ved Vartov Hospital. Der var kun tre Ansøgere om Embedet, og Ole Hersleb stod sidst paa Listen; men den Tilføjelse: »Han er Hofprædikant Ped. Herslebs Broder«, har sikkert afgjort Sagen, da Kongen tilføjede: »Vi bevilige allernaadigst, at Ole Hersleb dette Kald skal confereres«²).

¹) Fr. Barfod, Danmarks Gejstlighed III, Sp. 120.

²) Gratiaiprotokollen i Rigsark. De andre Ansøgere vare: 1. Hr. Marcus Giøe [Andersen], »der paa 5te Aar har betjent Embedet ved Børnehuset og Pesthuset upaaklagelig baade i Liv og Lærdom, og hvis Indkomst har været saa ringe, at han Vinter og Sommer maa gaa til Fods ud til Pesthuset for at forrette Tjenesten«. Senere Præst i Nykjøbing p. M. 2. Mag. Chr. Dorschæus (Søn af Stiftsprovst, Mag. Johan D.) med Laud. til Attestats og Dimis: Blev for øvrigt s. A. resid. Kapellan ved Trinitatis K. i Kbhvn. »Den livlige Dorschæus« kalder hans Eftermand P. N. Holst ham (Kh. Saml. 5 R. IV, 694 Not.).

Det er højst sandsynligt, at Ole Hersleb i sine Kandidataar er bleven stærkt paavirket af Lektor Thomas von Westen i Trondhjem, hvis pietistiske Anskuelse han ganske delte. Hans melankolske Temperament har vistnok derved faaet Næring, saa meget mere som han ogsaa var svagelig af Helbred. Sin Hengivenhed for v. Westen lagde han for Dagen ved at udgive nogle af dennes efterladte religiøse Poesier under Titel: »Den sjungende Gudstjeneste hjemme i Huset« (uden Trykkested) 1731¹). Samme Aar maatte Hersleb paa Grund af sit svage Helbred søge om Rejsetilladelse for at underkaste sig en Kur, som det fremgaar af følgende Andragende til Biskop Worm:

Højædle og højærværdige,
Højgunstige Hr. Biskop!

Mit Legems svage Constitution efter Doctorum beste Befindende udfordrer en stærk Legems Bevegelse, hvilken jeg ønskede helst at kunne foretage fraværende og derhos tillige at betjene mig af den Sundheds Brønd, som er udi Skaane, hvortil behøves en Tid af 6 Uger; derfor jeg underdanigst beder Deres højædle Højærværdighed, i Betragtning af Sundheds Fornødenhed til det hellige Embede, gunstigst vilde tillade mig at rejse fra min Menighed paa 6 Ugers Tid fra St. Hans Dag at regne.

Til St. Hans Dag faar jeg selv betjent min Menighed, baade sengeliggende og andre, med det højværdige Sakramente. Jeg har her paa Stædet min Fætter²), en rætsindig og føjelig Guds Mand, som i min Fraværelse vil paatage sig at besørge Menigheden i alle Tilfælde og opvarte Guds Tjeneste, og den Tilforladdenhed, jeg har til min Fætters flittige Opsyn, opmuntrer mig en stor Del nu at paatage

¹) Bibl. Dan. I, Sp. 341. I Nyerups Litt. Lex. S. 248 bemærkes, at Skriftet er oftere oplagt.

²) Formodentlig M. Ejler Christoffer Kaasbøll, da Kap. v. Frue K., siden Sgpr. v. Helliggeist Kirke.

denne Rejse. Jeg haaber, at Deres højædle Højærværdigheds altid beviste faderlige Godhed mod mig beforder min Velfært med sin gunstige Tilladelse. Jeg forbliver udi skyldigste Soumission

Deres højædle Højærværdigheds
min højgunstige Hr. Biskops
underdanige og lydige Tjener

Ole Hersleb.

Kjøbenhavn d. 14. Juni Anno 1731.

Da den herrnhutisk-pietistiske Bevægelse, særlig fra Aaret 1731 af, tog Fart i Kjøbenhavn, var O. Hersleb en af dem, der blev stærkest inddragen i det aandelige Røre. Han lærte Zinzendorf personlig at kjende under dennes Besøg i Kjøbenhavn og var en flittig Deltager i de gude- lige Forsamlinger¹⁾; han var en Ven af E. Ewald, ligesom han stod Peter Nicolai Holst nær, hvem han — maaske paa Grund af sin Svaghed — ofte havde brugt som Aften- sangsprædikant i Vartov, inden Holst (1730) var bleven Kapellan ved Trinitatis Kirke²⁾. Sin Bolig havde Hersleb i Kattesundet hos Spisemesteren ved Waisenhuset, J. P. Piper³⁾, der ligesom Holst hørte til de urolige Sjæle, der gennem Pietismen naaede til, som Separatister, at vende det bestaaende Kirkesamfund Ryggen.

Det var Skriftestolens Mislighed, der voldte Hersleb saa mange bekymrede Timer, at han tilsidst gjorde det Skridt, der — som Herrnhuterne sagde — gjorde ham ubrugelig i den danske Kirke⁴⁾. — Da den bekendte Joh. Brunsmann († 1707) var Præst ved Vartov, havde der været Lemmer af Hospitalet, der gjorde Præsten Livet surt, fordi han, der dog stod Spener nær, ikke gik dem vidt nok⁵⁾. En Menneskealder senere havde Bladet tilsyneladende

¹⁾ Kh. Saml. 5. R. IV, 296. 298. 766.

²⁾ Danske Saml. IV, 103.

³⁾ Se ndf. S. 188.

⁴⁾ Kh. Saml. 5 R. IV, 406.

⁵⁾ G. L. Wad. Rektorerne paa Herlufsholm, S. 193.

vendt sig; thi nu klagede en Del af Hospitalets Beboere til Fattigdirektionen over, at Hersleb ikke under Haandspaalæggelse havde villet tilsige dem Syndsforladelse i Skriftestolen. Om de Grunde, der efter mange pinlige Overvejelser havde bevæget den samvittighedsfulde Præst til dette Skridt, har han selv givet Forklaring, som det følgende vil vise.

1.

Ole Herslebs Erklæring i Anledning af den mod ham rejste Klage¹).

5. Juni 1733.

Effterat ieg nu har været Præst paa ottende Aar, og Gud best veed, med hvad Frøgt og Samvittigheds Nød ieg har forrettet mit Embede og forsøgt alle Ting med Varsel og Formaning, hemmelig og aabenbare, i Skrifte-Stolen og udenfor, at overtale Vankundige, Drankere, Vellystige, Skiende-Giester, Bandere, Bagtalere, Hadefulde, Kiødelige og Hyklere, at de vilde kiende deres Synd, omvende sig til Gud, paa det de kunde frelses ved Jesu Christi Fortieneste, Aand og Naade; men maa dog fornemme, at Omvendelses Ord er paa de fleste spildt, saa at end ikke aabenbare Syndere, som leve tvertimod Christi Tro, Exempel, Kierligheds og Fornægtelses Regler, vil høre andet, end at de ere i Naade hos Gud, at de ere ikke Tørker eller Hedninger, men saadanne, som have gaaet til Skrifte hos saa mange Præster og faaet Syndsforladelse, de behøve ikke nu først at omvendes. Jeg har da længe tænkt, at den eneste Aarsag bestod i deres Vankundighed, og derfor har allevegne arbeidet paa alle Maader at forklare Guds Naade og Omvendelse, som aldrig bør skilles ad. Jeg har længe tænkt, at Hovedaarsagen var denne, at de daarligen omfløttede og brugte Guds Naade til Sikkerhed, Christi Fortieneste til en Frihed for Kiødet, ligesom Christus selv har spaaet: De skulle ikke alle, som sige Herre, Herre, komme

¹) Orig. i Rigsarkivet, Indlæg til Sjæl. Tegn. 4. Juli 1733, Nr. 254.

ind i Guds Rige, men de, som gjøre min Faders Villie, Matth. 7, 22. Der skal mange Lærere og Tilhørere sige: Have vi ikke ædet og drukket for dig, og lærde du ikke paa vore Gader? Luc. 13, 26. Og derfor har ieg ved al Leilighed vidnet, at Guds Naade tugter os, at vi skal forsage det ugudelige Væsen etc. Tit. 2, 12, 13. Hvorledes Christi Blod rensar vore Samvittigheder til at tiene den levende Gud. Ebr. 9, 14. Hvorledes at de, som have Deel i de dyrebare Forjettelser, bør rense sig selv fra al Kiøds og Aands Besmittelse. 2. Cor. 7, 1. Hvorledes at de, som kiende Talsmanden, der er bleven en Forligelse for al Verdens Synder, bør holde hans Bud, ellers ere de Løgnere. 1. Joh. 2, 2.

Men alt dette kand de høre paa, lade mig sige, og dog aldrig det allermindste bekiømrer sig videre derom. Indtil ieg nu af alle Omstændigheder er overbeviist derom, at Haands-Paalæggelsen og Absolution-Formulen er Aarsag, hvorfor de kand høre alle disse Formaninger, lade dem saa passere for Sandhed og dog aldrig rette sig derefter, ja tænker, det er aldrig saa meent dermed, at de skulle rette sig efter dem, men meener, de har Naade, eftersom Præsten dog absolverer dem, lægger Haand paa dem, uagtet hand siger dem, hvad Guds Naade fordrer af dem og bør virke hos dem, som staaer i Naaden. Dette kand man af al deres Omgængelse og Ord forstaae; thi kand de aldrig begribe, hvortil et retskaffent Liv og Levnet skal være; de faaer dog Synders Forladelse. Dernest seer man, at de høre alt Retfærdigheds Ord ligesom et Folk, der vilde gjøre Retfærdighed, Es. 58, 2. Men det ringeste, man paastaar, at de skulde gjøre derefter, da forbitres de derover, ligesom det var noget urimeligt. De seer io, at Præsten saa ofte absolverer dem og forlader dem deres Synder, endskiønt hand ligesaa ofte lader sig forstaae med, at de ere ikke saadanne, som de burde være. I Begyndelsen satte de sig rent op imod min Formaning, vilde slet ikke gjøre noget Løffte, knapt ieg kunde

faae saadanne halve Ord af dem, at jeg kunde skride til Absolutionen og Haands-Paalæggelsen; derved har ieg io styrket dem i de Tanker, at naar de kuns hørte Ordet, saa var det nok, saa fik de Synders Forladelse. Siden vare de resolute nok til at love mig, hvad ieg efter deres Tilstand kunde legge dem for, eftersom de meente, at det var kun et Løfte, ieg fordrede. Men siden, naar ieg har da erindret dem i deres Forseelser om deres Løfte, da har det været dem saa nbegribeligt, som de enten aldrig havde hørt noget eller aldrig havde troet og forstaaet, at de burde love det for at rette sig derefter; men naar de fik Haands-Paalæggelse og Absolution paa deres Løfte, saa var alting vel bestilt. Siden har de virkelig, da de merkede, at Løftet ogsaa burde holdes, naar ieg haver forelagt dem Salighedens og Forjettelsernes Orden, med en sagte Stemme under min Tale exciperet, sagt ney, hemmelig, refuteret mig stille udi Skrifte-Stolen, menende, at hvad de der sige, det staaer fast, og naar Præsten kun absolverer dem, saa staaer alting vel til. Andre igien har merket af deres Væsen og Forhold, at Guds Ord i min Tale stridde imod dem, have derfor efter Absolutionen raisoneret i samme Time med mig, ligesom de vilde ikke lade det legge paa sig, og gaae dermed ud af Skrifte-Stolen; hvad ieg har lagt paa deres Samvittighed, kaldet det Skrøbelighed, som ieg har kaldet svare Synder, undskyldt grove Synder med anden deres Forhold og med andres Synder, som de syntes var verre, ja sagt derhos, at aldrig nogen skal kunde bevise dem saadant over. Andre, som har hørt deres Synder nævne i Skrifte-Stolen, har sat sig op imod mig, saa ieg knap har vundet saa meget med dem, at de har tilstaaet, de ere vel noget skrøbelige, men naar de igien har merket, at de har faaet Haands-Paalæggelse etc., da har de strax efter sagt: Nu gjorde det got, o ieg gjorde dig Uret, kiere Fader, skrifte mig altid haardt, det er got for min Siæl. Men har ieg siden erindret dem derom, saa har de ikke forstaaet det.

Et Menniske, som var aabenbare bekiendt for en Drukkenbolt og særdeles gammel, havde Bud efter mig for at betiene det, da det var haardelig sygt; ieg kom derpaa, men maatte foreholde det sin Synd og derfor fik det knapt til at sige: Gud, vær mig Synder naadig. Dog beraabte det sig paa andre. Til Slutning maatte ieg med stor Qval absolvere den samme, men ieg var ikke kommen tree Skrit fra hende, før hun klager for de gratulerende, at hun maatte lige saa gierne staaet aabenbare Skrifte. De sige til hende: O, det var jo got, I fik dog Synds Forladelse; saa recolligeerte hun sig og sagde: Ja det var sandt, hand bør at sige os Sandheden; og saaledes døde hun to Timer derefter. Jeg er derfor forsikret paa, at denne Syge er over det hele Land. Jeg er forsikret paa, at jeg selv med Absolutions-Formulen og Haands-Paaleggelsen gjør det til Nol og intet, som ieg prædiker om Omvendelse og Bedring. Jeg er forsikret paa, at de største Patroner for Skrifte-Stolen og Haands-Paalæggelsen, dersom de enten havde Tiid til at prøve deres Tilhørere, eller at de ikke vare i den fordømmelige Tanke, at Haands-Paaleggelsen gir alle Mennisker Synds-Forladelse, som begierer den, saa skulle de nok af Sagen selv overbevises om, at det er en falsk og skadelig Ting. Jeg forskrekkes ved at tænke paa den forbigangne Tiid; Gud veed, ieg veed ikke at forsvare det og forfærdes, naar ieg tænker paa alt, hvad der er passeret for Modtvillighed og mange andre grove Ting i Skriftestolen, som aldrig kand undgaaes, saalænge saadant skall være. Men allermest overbevises ieg om Absolutiøns og Haands-Paaleggelsens Urigtighed af deres mange Udflugter, Undskyldninger, Indvendinger og Indbildninger, tvertimod Guds Ord, Advarsel og Formaning.

Det er langt fra, at ieg tænker, at der er ikke Forladelse for Bodfærdige og Troende, for Christi Skyld, men ieg har i alle mine Prædikener altid lagt Jesu Forsoning til Grund og Aarsag. Jeg nægter ikke, men er vis paa, at en Christi Tienere, som er en ret Forligelsens Tiener,

har io Magt til at forlade bodfærdige Syndere deres Synder, og det saa virkelig, som de forlades i Himmelen. Jeg er vis paa, at en Christi Tiener kand ogsaa i Særdeleshed og in specie forlade bodfærdige deres Synder, naar hand ved Guds Aand kand prøve et Menneske at være alvorlig overbeviist om sine Synder og haver en Afskye til dem, og det saa virkelig, som Christus sagde til den Verkbrudne: Vær frimodig, dine Synder ere dig forladne, og det efter de Sprog Matth. 18 og Joh. 20. Men det er ieg vis paa, at det ikke skeer ved Absolutions-Formulen eller Haands-Paaleggelsen, hvilket Christus aldrig har befalet, eller Apostlerne beviist, eller brugt har været i to Hundrede Aar og længere efter Apostlernes Tider; men saadant kand skee med Skriftens Trøst og Forjettelsernes klare Application og ved Aandens Overbeviisning for Samvittigheden af Guds Ord.

Men det er Aarsagen, hvorfor ieg ikke længer kand bruge den Absolution og Haands-Paaleggelse, fordi ieg er overbeviist om, at Menneskene meere lider paa den Paaleggelse og Formul end paa Guds Ord; fordi ieg dermed gjør fremdeles al Formaning til Omvendelse, Bedring og Tiltagelse udi Jesu Naade og Kundskab unøttig og u-nødvendig for dem. De fleste Mennesker ere ubodfærdige, vankundige og modtvillige til Bedring; nu kand man ikke sætte alle disse fra Sacramentet, dertil er os ingen Magt given, og det vilde i visse Henseender gjøre større Larm. Jeg er da forsikret om, at ingen Lærere, det ieg skulde troe, er saa forblindet, at hand tænker, at vi kand give ubodfærdige Mennesker Synders Forladelse ved Haands-Paaleggelse, men hand heller maa smigre for sig, at hand ikke kiender dem, og at de ere bodfærdige udvortes, at hand kand ikke see dem indvortes i Hiertet, hvilket alt er dog kun en løs Kalk, thj vil man kun, som man bør, saa kand man let af deres Ord høre, hvad Christendom de meener. Men enhver christelig Siel seer vel, at ved Absolutions-Formulen og Haands-Paaleggelse styrkes Ubod-

færdige i deres Ubodfærdighed, saa at de aldrig kan begribe, at Præsten meener noget med sin Formaning til Omvendelse, og hvorledes de kand være i en slet Tilstand, naar Præsten dog forlader dem deres Synder, hvad hand dog ellers siger til dem, hemmelig eller aabenbare, før eller siden. Jeg kand heller ikke see, at den nu forkietrende Verden kand kalde dette kiettersk, thj ieg har aldrig seet, at de Calvinske lastes derfor af nogen, endskiøndt vi klager over dem i Henseende til Naderens Sacramente. I Tydskland, Sværrig, paa mange andre Lutherske Steder bruges ikke Absolutions-Formul og Haands-Paaleggelse, og dog har ieg hverken hørt eller seet, at de, som letsindig forsvare Absolutions-Formulen og Haands-Paaleggelsen, har beskyldt dem for Uret. Jeg vil ikke tale om, at Luther selv har tit gaaet til Guds Bord uden foregaaende Skriftemaal, men derimod, at han har udtrykkelig befaleet, at ingen Tilhørere maa lade sig tvinge til Naderen, endsige til Skrifte-Stolen. Meget mindre bør man tvinge en Siælesørger mod sin Samvittighed og Erfarenhed at giøre Skade med saadant, at bedrage Folk med Haands-Paaleggelsen, og in Specie mod den apostoliske Skik at bruge Formulen. Det er langt fra, at ieg kand være forsikret om een Deel, at de ere Guds Børn, saa ieg in Specie kand forsikre dem derom, helst saa uvillige, som de ere til at lade sig prøve, og modtvillige til at tilstaae Guds Ord, der viser, hvilke der ere rette Christne, eller ikke er det.

Det er laugt fra, at jeg hermed afskaffer den Skik at handle med enhver i Særdeleshed, før de gaaer til Guds Bord, og der at udlegge for dem Salighedens Orden, der at applicere Guds Naade, Christi Fortieneste og Forjettelser paa dem efter deres Tilstand og bede med dem efter enhvers Nød og Anliggende. Jeg tænkte en Stund at behjælpe mig med at vare dem ad første Gang efter Christi Befaling, anden Gang ogsaa, og siden tage nærmere Løfte; men just dette overbeviiste mig om, hvor aldeles umueligt det er at gaae længere frem i denne fordervede Tiid paa

forrige Maade; thj en Deel saae ieg da, hvad ieg til sidst kom til at gjøre, nemlig afsette alle dem fra Sacramentet, som ikke beviiste en kiendelig Forandring, og da kom de fleste til at blive afsatte; een Deel maatte ieg deraf vist fornemme, hvor lidet de agtede deres eget Løfte, men holdt at være allerede nok, at de havde lovet det, efterdi de fik og faaer dog Absolution og Haands-Paaleggelse.

Jeg er ogsaa af nogle faa i min Meenighed, som alvorlig har omvendt sig til Gud, forsikret, at de aldrig efter deres Omvendelse have anseet min Haand som tilforn, men vel mine Ord. Jeg er ogsaa forsikret om, at den halve Deel alt er overbeviist om, at de ingen Skade tage deraf, men har kun hørt sig for, om [jeg agter at udelukke dem fra særdeles Samtale og Trøst af Guds Ord, hvilket ieg ikke vil. Jeg kræver Gud til Vidne, at nogle |: hvilket har været mig en stor Samvittigheds Beskiæmmelse :| har spurt mig, hvorledes ieg med en god Samvittighed forlod enhver sine Synder. Jeg har derpaa sagt: Ney, ieg forlader dem ikke. Da siger de, som spurte: Jo, thj naar de foreholder dem deres Synder og deres Løfte i Skrifte-Stolen, da svarer de andre dem: Vi har io faaet Synds-Forladelse.

Jeg forsikrer paa, at mange af mine Tilhørre ere blevne glade ved, at de har faaet at høre, at der skeer ligesaa paa andre lutherske Steder; ieg forsikrer paa, at der skall kun findes faa, som jo samtykker det, alleneste de ønsker at faae en kongelig Befaling, thj ellers, sige de, ere vi anseete for andre Folk som et særdeles Folk; nogle sige af sig selv, at det er kommet fra Pavedømmet. Forunderligst er det, at ikke een er utaalmodig derover, uden de, som ieg oftest og alvorligst har maattet vise deres farlige Tilstand af deres U-Kierlighed og urolige Gemytte, og disse har været ude i Byen hos andre og faaet fat paa det Sprog 2. Tim. 1, 6, hvilket de falskeligen anfører imod mig. Det samme har giort nogen Uro iblandt dem og sat alle tvilraadige igien, dog godvillige, i de Tanker, at de maae parere den gamle Skik og Orden. Saa er det klart

og bart, at alt Hykleriet kommer fra Skrifte-Stolen, Absolutions-Formulen og Guds Naades uforsigtige Application. Ja, ieg har selv gjort dem underlig til Sinds, ved det ieg udj 7 Aar haver hyklet for min Samvittighed og dem; men ieg har svaret, at ieg først vilde lære at kiende dem ret, og de burde igien lære at kiende mig. Dersom ingen kommer at ophitze dem, saa forstaaer de det strax lettelig, thj de hænger meere paa Sædvaner end paa Guds Ord, og det er just Aarsagen, hvorfor det maae undrages dem, som gjør, at de mindre troer Ordet og Forjættelserne end en Skik og Sædvane. Gud regiere deres Hierter, som skulde raade Bood herpaa! Menniskenes Vildfarelse i den Fald hænger sandelig blot af andres Uforsigtighed og falder, naar der bruges Forsigtighed igien. Derfor indfalder ieg til Facultas Theologica her ved Kiøbenhavns Universitet med ydmyg Devotion, foreliggende dem som for Guds Øyne efterfølgende Spørgsmaal, og begierer derpaa saadant Svar, som de for Guds Dom agter at vilde forsvare:

1.) Om de mener, at Christus og Apostlerne eller deres Efferfølgere i de tvende første Hundrede Aar og derefter have med Haands-Paaleggelse eller en vis og almindelig Absolutions-Formul forladt bodfærdige Syndere deres Synder?

2.) Om Christi Befaling: Hvilke I forlade Synderne etc. Joh. 20 et Matth. 18. handler om nogen vis Absolutions-Formul og Haands-Paaleggelse? Og om den ikke uden saadan Absolutions-Formul og Haands-Paaleggelse kand efterkommes? item, Om ikke den vedtagne Maade, at absolvere alle uden Forskiel, bare paa en privat eller og vel paa slet ingen Bekiendelse, uden videre at kræve først Beviisning af deres Tro og Omvendelse, er aldeles imod Christi Ord og Meening?

3.) Om der kand foreskrives en Lærere og Siæle-Sørger uden Forskiel at absolvere alle Slags Mennisker, baade dem, som hand vist kan vide at være bodfærdige, og dem hand ikke kand kiende, uden efter deres Ord;

skiønt hand ellers ikke finder Christi Livs og Døds Kraft og hans Exempels Efterfølgelse udi dem?

4.) Om vi, i Fald vi end kunde sette nogle gandske vankundige eller gandske ugudelige fra Sacramentet, om vi da ikke dermed kun styrker Hyklere og alle dem, som vel ikke falde under den verdslige Dom, men ere dog ligesaa kiødelige og modtvillige mod den sande Christendom, som bestaar i en levende Troes, Haabes og Christi Kierligheds Beviisning og sande Efterfølgelse?

5.) Om ikke en retsindig Lærere, der ei gierne vil bedrage nogen, ej heller besmitte sin egen Samvittighed, kand gjøre sit Embede langt bedre Fyldest, uden nogens Fare eller Skade, naar hand i Almindelighed viser sin Tilhørere, ja og enhver især, naar Omstændighederne det udkræve, hvorledes de skall prøve sig efter Guds Ord, og af hvad for Kiendetegn de visseligen selv kand og bør slutte, om de ere bodfærdige eller ubodfærdige, igienfødde eller u-igienfødde, og paa ingen gjør nogen speciel Application til Trøst |: som ikke heller er skeet af de første Christne :| uden hand først har beviist sig i Gierningen at være bodfærdig og hand in statu tentationis trænger dertil?

6.) Om ikke til alle Tider de redeligste og retsindigste Christi Tienere have anseet Skrifte-Stolen for en utaalelig Byrde? Og om det kand være ret at besvære nogens Samvittighed med saadan en Gierning, der langt bedre kand indrettes efter Christi Sind til langt større Nøtte for Meenigheden, og som aldeles nu er imod Christi og Apostlernes Sind, Viis, Ord og Gierninger?

7.) Om den ikke har et svart Regnskab at gjøre for Gud, der saa klarligen seer, at hand ved saadan Maade at absolvere paa forfører saamange Siele, og styrker dem i deres Mund-Tro og kiødelige Sikkerhed?

8.) Om det ikke er deres Pligt, som ere Guds Mee-nigheds Tilsuins Mænd, at see derhen, at bedre og gavnligere, ja med Christi Sind meere overeenstemmende Andstalter giøres og indføres, hvorved baade redelige Læreres

Samvittigheder kand lettes, og der paa en bedre Maade kand sørges for Tilhørernes sande Velfærd og Salighed?

Herren selv regiere dennem, som er sat dertil, at see ret efter Christi Kirkes Skade, og til at handle retsindig, retfærdig og kierlig med alle saarede Samvittigheder og mod mig, som ikke har forhastet sig, men i 7 Aar gaaet elendig og nu ikke længere kand handle mod Erfarenhed, mod Samvittighed, mod Christi, Apostlernes og alle redelige Læreres Overbeviisning.

Ole Hersleb,

Sogne Præst til H. Aa. Hospital.

Kiøbenhavn d. 5. Junij 1733.

2.

O. Herslebs Ansøgning til Kongen om, i Henhold til foranstaaende Erklæring at fritages for retslig Tiltale¹⁾.

6. Juni 1733.

Stormægtigste, Allernaadigste Arve Konge og Herre!

Omendskiønt ieg, førend ieg kom i det hellige Prædike-Embede, med Hiertens Frygt har seet og erfaret den Byrde, en retsindig Christi Tienneres Samvittighed ved den almindelige Absolutions Formul og Haandspaaeggelse i Skriftestolen var paalagt, saa har ieg dog haft den Ærbødighed for den vedtagne Skik og Ritual, at ieg har tænkt, at der maatte være noget Expedient, hvorved en retsindig Lærere kunde redde sin Samvittighed og sine Tilhøreres Siæle fra det Anstød og Fald, saadan almindelig Absolution og Haandspaaeggelse foraarsager ham og dennem. Men da ieg, siden Gud har sadt mig i Embedet, nu paa 8de Aar har forsøgt det paa alle Slags Maader, med alt det, som Guds Ord og Evangelii Naade samt Christi og Apostlernes Viis og Maade har givet mig Anledning til, og tillige med megen Samvittigheds Angst og Pine rettet

¹⁾ Orig. i Rigsark. anf. St.

mig efter den vedtagne Skik med Absolutions Formulen og Haandspaaleggelse, saa er ieg omsider af Guds Ord, Christi Sind og egen Erfaring bleven fuldkommen overbeviist i min Samvittighed, at ieg udi Skriftestolen gjør alt Guds Ord om Omvendelse og Bedring til intet, ved det ieg tilsiger alle og enhver, der ikke for aabenbare Ugudelighed kand falde under verdslig Øvrighed, deres Synders Forladelse med den vedtagne formel Absolution og Haandspaaleggelse, endskiønt der ikke findes hos dem det, som ieg efter Guds Ord foreligger at bør findes hos alle dem, som har Naade hos Gud.

Og da det ikke har været mig mulig længere at udholde denne Samvittighedens Angest, saa har ieg for ikke vitterlig at besmitte min Samvittighed, forføre og skade mine Tilhøreres Siæle, og i Skriftestolen nedbryde, hvad ieg ved Ordet og Undervisning ellers kunde vente at opbygge hos dem, endelig, omendskiønt ieg havde tænkt, indtil den tilstundende Høst og efter Deres kongl. May^{ts.}, Gud give, lyksalige Tilbagekomst at lade det beroe; dog, da nogle Syges Communion kom paa, under Forretningen maattet af Samvittigheds Nød og Trang udi Guds Navn resolve til at lade denne Absolutions Formul og Haandspaaleggelse i Skriftestolen fare, som noget, ieg i min Samvittighed var bleven overbeviist om at være imod Guds Ord, Christi og Apostlernes samt den første christne Kirkes Viis og Maade, de uomvendte, kiødelige og sikkre Menniskers Siæle til Fordervelse, hvormed ieg ikke tvivler paa jo mange retsindige Lærere istemmer, at de anseer den sædvanlige Maade at absolvere paa for en utaaelig Byrde og Samvittigheds Pinebænk og for mange Tusinde arme Siæle meget skadelig, som har og bragt det til adskillige Tider og paa adskillige Stæder derhen, at denne Maade at absolvere paa i heele protestantiske saavel lutherske som reformerte Fyrstendømmer og Meenigheder er bleven afskaffet.

Nu er det vel saa, at med denne min Behandling ikke

aleene de, som ieg paa saadan Maade har betient, ere vel fornøjede, men end og de fleeste af min Meenighed har dermed været tilfreds, indtil de af nogle ugudelige og oprørske ere forførte og giorte frygtagtige og tvivlraadige om Sagen, saa ikkun nogle faa har beteed sig modtvillige. Men paa det ieg ikke skulde tage Frihed imod den vedtagne Skik, omendskiønt ieg, for at befrie min Samvittighed for vitterlig Synd imod Guds klare Overbevisning, har, før ieg havde selv tænkt det, maattet gribe hertil, ligesom det og vil falde mig af samme Aarsags Skyld umuelig længere og i Fremtiden at continuere paa den sedvanlige Maade, saa er det, at ieg udi denne min Samvittigheds Nød indflyer udi allerdybeste Ydmyghed til Deres kongl. Maj^t som Kirkens Fosterfader, med den allerunderdanigste Bøn, at Deres kongl. Maj^t ej allene i Almindelighed vilde bære landsfaderlig Omsorg for, at den heele Sag med Skriftestolen maatte settes i en bedre Stand til saamange under Byrden sukkende Samvittigheders Lettelse, og den hos os saa saare forfaldne Christendoms Oprettelse, og dernest, hvad mig og min Sag angaar, at Deres kongl. Maj^t for Guds og hans Kirkes Skyld vilde beviise mig den Naade, og i Naade ansee og oversee denne min Gierning, som af Samvittigheds Trang er skeet, og som har intet andet til Grund uden Guds Ord, Samvittigheden og et Ønske at føre det mig betroede Embede redeligen og effter Christi Sind og til større Nytte; og at deres kongl. Maj^t allernaadigst ville anbefale Facultas Theologica her ved Kiøbenhavns Universitæt at foretage sig denne Materie og effter nøye Examination at decidere udi den, som til den Ende udi det allerunderdanigst vedlagde Skrift ; hvilket ieg allerunderdanigst beder, Deres kongl. Maj^t for Sagens Vigtigheds Skyld allernaadigst vilde lade sig forelæse :| kortelig har deduceret og med sine Quæstioner nedlagt, og paa den Maade allernaadigst befrie for en ellers mueligt entstaaende vitløftig Proces, hvortil ieg hverken har Midler eller Legems Kræfter, paa det at denne for Guds Kirke

høyvigtige Sag saaledes kunde allernaadigst forhielpes til en hastig Ende, som Gud lade blive til sin Ære og de dyrekiøbte Siæles Redning og Frelse.

Jeg forventer en allernaadigst bønherlig Resolution og med alle Velsignelsers allerunderdanigste Ønske over Deres kongl. Maj^t og høye Medfølge, til min Dødsstund forbliver

Deres kongelige Majestæts

min allernaadigste Arve Konges og Herres

allerunderdanigste ringe Arve-Undersaat

og tro Forbedere hos Gud

Ole Hersleb,

Sogne Præst til H. Aa. Hospital.

Kiøbenhavn den 6. Junii A^o 1733.

3.

Fattigdirektionens Skrivelse til Biskop Chr. Worm om at tage sig af Vartovslemmernes Klage¹).

9. Juni 1733.

Højædle og højærværdige, højtærede Hr. Biskop.

Hvad Klagemaal en Del af Hellig Gejstes Hospitals Lemmer til os have indgivet over deres Sognepræst, Hr. Oluf Hersleb, og hvorledes han, efter at vi havde sendt det til hans Besvaring, sig derover haver erklæret, sligt vilde Deres højædle Højærværdighed behage udførligere at fornemme af indsluttede Originaler, saavel af Klagen²) som Erklæringen; ligesom vi nu ej paatvile, at Hr. Oluf Hersleb jo efter det, som i hans Erklæring anføres, hos Deres Højærværdighed yderligere end for os haver exponeret, hvad egentlig Sammenhæng det med denne Affaire haver, saa ere vi og aldeles forsikrede om, at Deres højædle Højærværdighed, saavel i Kraft af Deres høje Embede som efter indhentet grundig og tilforladelig Oplysning om Sagens

¹) Orig. i Sjællands Bisparkiv (nu i Landsarkivet).

²) Denne Klage er ikke funden.

rette Beskaffenhed, vil paatage sig at lempe det derhen, at de skrøbelige kan blive trøstede, Forargelse forebygget og Guds Ære fremmet; des Aarsage vi og denne Sag til Deres Højærværdighed, som den, det egentlig tilkommer, hermed vilde have tilstillet, der vi stedse forblive

højædle og højærværdige

højtærede Hr. Biskops

tjenst beredvilligste Tjenere

V. Lerche. N. Slange. Joh. Frawen.

Directions-Commissionen d. 9de Junii 1733.

J. G. Sekman.

Udskrift: Højædle og højærværdige Hr. Christen Worm,
Biskop over Sællands Stift.

4.

Biskop Worm foreholder O. Hersleb det uforsvarlige i hans Adfærd og opfordrer ham til at bruge den forordnede Absolutionsform¹).

19. Juni 1733.

Velærværdige og højlærde Hr. Pastor.

De Herrer Directeurer over de fattiges Væsen have d. 9. hujus tilskrevet mig og sendt en Del af Helligaands Hospitals Lemmers skriftlige Klagemaal over Deres Velærværdighed, dateret 4. hujus, saa vel som Deres Velærværdigheds Erklæring af 6. dito, af hvilken samt Deres Velærværdigheds Brev til mig, dateret 5te hujus, jeg meget ugjerne fornemmer, hvorledes De have skriftet en Del svage i Deres Menighed uden Haands Paaleggelse samt uden at tilsige dem deres Synders Forladelse i Navn Gud Faders, Søns og Helligaands, paaskyden, at De ikke kunde gjøre imod Deres Samvittighed og klare Overbevisning om Sjæleskade.

Uanset jeg nu d: 6. sidstafvigte haver foreholdet Den-

¹) Sjæl. Bispearkiv (nu i Landsarkivet for Sjællands Stift).

nem saadan Deres Forseelse, samt for ej at overile Dennem, hidindtil undet Dennem Tid at overlægge en saa magtpaaliggende Sag bedre, saa vil jeg dog til Overflod i al Sagtmodighed hermed foreholde Dennem, hvad Forvirring De have forvoldet i Guds Menighed, og hvor meget De have gjort Dennem selv skyldige.

Deres Velærværdighed vilde betenke den dyre Ed, De have aflagt for mig, da De bleve indviede til det hellige Embede. Ved saadan Eds anden Post ere De forbundne med al Flid at arbejde paa, saavel at den himliske Lærdom, begrebet i Profeternes og Apostlenes Skrifter samt vor Kirkes symboliske Bøger, prædiktes troligen for Deres Tilhørere, som at intet sker imod vor Kirkes Anordninger. Begge Dele have De overtraadt og dermed brudt Deres Ed, thi foruden at den hemmelige Afløsning grunder sig paa Guds Ord, saa beholdes den efter vore symboliske Bøger; og Skriftemaal uden Haands Paalæggelse samt den i vor Kirke brugende Absolutions Form strider øjensynligen tvært imod Kirke-Ritualet. Pag: 145. 146 etc:

End vilde Deres Velærværdighed erindre sig, hvorledes Deres kongl: Maj^{ts}. allernaadigste Lov, Libr: 2 Cap. 1 Art. Pag. 204, allernaadigst forklarer, at den Religion skal i Kongens Riger og Lande alene tilstædes, som overenskommer med den hellige bibelske Skrift, det apostoliske, nicæniske og Athanasii Symbolis, og den uforandrede, Aar et tusind fem Hundrede og tredive overgivne, augsburgiske Bekjendelse og Lutheri liden Catechismo, og De ikke desmindre af egen Myndighed og uden al Føje have begyndt at betjene enfoldige, svage og skrøbelige Mennesker paa en Maade, der saa lidet stemmer overens med Guds Ord, som den er aabenbar stridende imod den augsburgiske Bekjendelse og Lutheri liden Catechismum.

Hvad Deres Velærværdighed, da de taledede med mig, forebragte til at undskylde Deres Omgang i denne magtpaaliggende Sag, finder jeg ikke af mindste Vigtighed, thi De lode Dem forlyde, at den hidindtil hos os brugte Ab-

solutions Maade gjorde Syndere sikkere, som saaledes satte deres Lid til den, at de derefter henlevede i deres forrige Overtrædelser; men hvorledes kan Deres Velærværdighed vide saadant, hvilket De faar at overlade til hannem, som alene ransager Hjerterne og prøver Nyreterne; tvert imod burde Kjærlighed, der haaber alle Ting, overtale Dem til at have bedre Tanker om Deres Tilhørere.

Overalt, om end en i sig selv nyttig Ting misbruges, er det derfor ikke sagt, at dens Brug skal afskaffes. Adskillige kan i det højværdige Altarets Sakramente æde og drikke dem selv Dommen, dog vil vel ingen, at vor Frelasers allerhelligste Legem og Blod for den Aarsags Skyld skal nægtes Guds Menighed. Det kjære Evangelium, som er en Guds Kraft til Salighed for hver den, der tror, vorder en og anden en Dødslugt til Døden, ikke desmindre bliver det dog vel prædiket indtil Verdens Ende.

Deres Velærværdighed vilde da vel overlægge denne min sagtomdige og velmente Erindring, tilstaa den af dem begangne store Forseelse, samt herefter bruge saa vel Haands Paalæggelse som den i vor Kirke efter Guds Ord, vores symboliske Bøger og Guds Salvendes Befalning anordnede Absolutions Form. Skulde De deri, imod al min Forhaabning, endnu findes vejerlig, da nødes jeg til uden længere Ophold at gjøre mit Embede og skride til, hvad jeg meget nødig vilde. I hvilken Henseende jeg udbeder mig Deres allerfordærligste Svar herpaa, tilynskende Dennem Guds Naade samt hans gode Helligaands Oplysning, og stedse forblivende

Deres Velærværdigheds
beredvilligste Tjenere

Chr. Worm.

Kjøbenhavn d: 19. Junii 1733.

5.

O. Hersleb angiver for Biskoppen sine Grunde til, at han ikke kunde efterkomme dennes Opfordring¹).

22. Juni 1733.

Højædle og højærværdige Hr. Biskop!

I skyldigste Underdanighed takker jeg for Deres højædle Højærværdigheds Skrivelse af 19. Juni, hvorpaa atter igjen følger min Samvittigheds Svar og Erklæring, og vil jeg ydmygst bede, Deres højædle Højærværdighed ikke vil kalde det egen Myndighed, hvad jeg af Samvittigheds Nød har været tvungen til at gjøre, hvorover jeg endnu venter mig en naadig Gud, hvilken jeg daglig vil bede om Forladelse, for jeg i saa mange Aar har gjort det, som har været mig til Samvittigheds Nag og Plage, skjøndt jeg med Gruelse tænker paa alt, hvad jeg har lidt imidlertid og især de mange Sjæle, jeg er skiltes ved.

1. Er jeg forvisset i min Samvittighed og overbevist af Guds Ord, at denne Maade absolute at absolvere paa, enten jeg har Vished paa Tilhørernes Omvendelse eller ikke, er ganske stridig mod Guds hellige Ord, Christi og Apostlernes Lærdom og den første kristne Kirkes Skik.

2do Har jeg af 7 Aars Erfaring lært, at de fleste misbruger det til Sikkerhed og Ubødfærdighed, og at jeg selv derved har gjort alle mine Forestillinger af Guds Ord om Omvendelse og Bedring kraftesløs hos mine Tilhørere, ligesom jeg mente intet dermed, eller det var kun noget, som jeg burde sige og hørte med til Skriftemaalet, eftersom jeg dog altid tilsidst tilsiger dem absolute Syndernes Forladelse.

3do Lyver jeg og det, som forskrækkeligere er, udi den hellige Trefoldigheds Navn, naar jeg absolute og med fingeret Vished forlader dem deres Synder i Navn Gud Faders, Søns og den Helligaands, som slet ingen Omvendelses Vished kan give mig.

¹) Orig. i Sjæl. Bispearkiv (nu i Landsarkivet).

4to Jeg har ofte selv hørt dem trodse mod mine nye Paamindelser, ja trods andre, som har erindret dem om deres Løfte og Bedring efter Skriftemaalet, at de har svaret, de har jo faaet deres Synders Forladelse! Er det ikke en død og doven Aand, som kan have ført i saadan Tilstand?

Hvad sig angaar den Ed, jeg har gjort, at holde alle Constitutiones, da bliver jeg ved den bare Sandhed; først har jeg aldrig set det Stykke før i Ritualen |: ti det er en saa rar Bog :| førend jeg stod paa Skammelen for Biskoppen, og da tænkte jeg mindst ikke paa alle Constitutiones og allermindst paa absolute Absolutions Formul til alle Mennesker. Siden veed Gud i Himmelen, at jeg aldrig har tænkt, at det var imod Ed, og fik heller ikke Tid at tænke derpaa den Tid, jeg begyndte; altsaa er det et peccatum ignorantiae og en Oscitance, som jeg vil afbede hos Gud dagligen. Jeg veed vel, at jeg er saaledes brødt af Eden og endeel Eders Maader, saa jeg begjærer nok Tid en anden Gang. Vi vide ogsaa, at Lutherus maatte gjøre imod sin Ed, da han lærte, hvad bedre skulde gøres. Deres Højærværdighed! udi den hellige Trefoldigheds Navn at forlade Folk sine Synder mod bedre Vidende, det er en Ed, som jeg skader andre Sjæle ved; den bevare mig Gud fra at gjøre oftere, lige saa vel som fra al anden Mened.

Hvorledes jeg synder imod de benævnte symboliske Bøger, kan jeg ikke se; thi der handles vel om Syndernes Forladelse, hvilken jeg prædiker hemmelig og aabenbare, men ikke om absolut Absolutions Formul til alle og enhver. Lutherus i sin liden Cateches viser klarligen, at man skal have visse Bodfærdigheds Tegn, inden man saa vist og fast forlader Synden i den hellige Trefoldigheds Navn; og dersom Lutherus holder det for en absolut nødvendig Ting, hvad han i Chatechesen siger, saa er Lutherus imod Lutherum; thi ikke een men mange Gange siger Lutherus, at man ikke skal lade sig tvinge til Skriftestolen, ja at den skal afskaffes, dersom der gøres en Lov af den.

Jeg agerer heller ikke en Hjertekjendere, naar jeg ikke er vis paa mine Tilhøreres Omvendelse; Guds Ord giver os saadanne Tegn, hvormed sande troende skal bevise deres Kristendom end ogsaa for Spottere, meget mere for redelige Sjælesørgere, helst mig, som daglig kan se og høre til mine Tilhørere. Efter de Tegn bør jeg gaa og dømme og handle med mine Tilhørere.

Ikke heller strider det imod Kjærlighed at dømme Tilhørere efter deres kjendelige Tilstand. En Christi Tjener er en Dommere, og hvorledes skal jeg dømme uden efter Tegn. En Christi Tjenere skal give Agt paa Menigheden, hvortil? uden for i Kjærlighed at give enhver Varsel, Raad og Trøst efter hvers Tilstand. En Christi Tjenere skal dele Ordet rettelig, og det endda udi almindelige Prædikener, at enhver kan kjende sin Del.

Kjærligheds Apostel Johannes dømmer saa: Hvo, som gjør Synd, er af Djævelen; hver den, som er fød af Gud, gjør ikke Synd; derudi er Guds Børn og Djævelens Børn aabenbare. Men over saadan Kjærlighed, der siger Fred, hvor der er ikke Fred, og trøster Guds Folk og bedrager dem, raabes skrækkelige Truseler udi Guds Ord.

At Sakramentet ikke kan tages fra Guds Menighed, og at Evangelium bør prædikes indtil Verdens Ende, skjønt de misbruges, derom har jeg aldrig tvivlet. Evangelium prædiker jeg ved Guds Naade ved alle Lejligheder, hemmelig og aabenbare, for ubodfærdige, hvilke jeg lokker og drager ved Naaden, for bodfærdige, hvilke jeg styrker med Naaden og Forjættelserne i Christo; men med Skriftestolens Misbrug er det anderledes, thi Sakramentet og Evangelium misbruger Tilhørere, men uden min Skyld, og saa har jeg fri Haand at advare dem derom og dog prædike Evangelium, som Lutherus klager og raader; men med absolut Synders Forladelse til enhver misbruger Præsten Evangelium og bedrager sine Tilhørere og kan ikke tale derimod, uden han vil lære dem, at al Ting skal siges og høres og intet gjøres.

Deres højædle Højærværdighed med utallige andre retsindige Christi Tjenere tilstaar i sin højstærede Skrivelse Skriftestolens Misbrug. Gud er mit Vidne, jeg begjærer intet andet, end dens Misbrug maa afskaffes, saa beholder jeg gerne dens rette Brug: at advare Tilhørerne, bevæge dem til Bodfærdighed, opvække Troen udi dem til Guds Naade og styrke de kleinmodige med Forjættelsernes Forklaring om Guds Naade og Christi dyrebare Fortjeneste.

Hvad Ritualen angaar, da veed jeg vel, at det er imod Ritualen at absolvere uden Haands Paalæggelse, men jeg var overbevist af Guds Ord og Erfarenhed, at det var Sjæleskade at absolvere med absolut Vished, hvor jeg var uvis om sand Bodfærdighed, og altsaa nødte min Samvittighed mig til at adlyde Gud mere end Menneskene; thi ellers paa saadan Maade bliver der mange peccatores mod Ritualen, som absolverer conditionaliter, ja har raadet mig til samme; men jeg ser vel, at det kun er en blaa Dunst for Samvittigheden. Overalt havde jeg ikke sat mig for at begynde, inden jeg havde søgt Hans Majst: derom; jeg tror heller ikke, at Ritualen forpligter til at absolvere alle og enhver absolute uden Vished om deres Bodfærdighed. Tilmed har jeg i denne Post retireret mig underdanigst til Hans kongl: Majst: med allerunderdanigste Afbedelse for det, som synes være sket mod Ritualen, og haaber allernaadigst Bønhørelse. Jeg venter af Deres højædle Højærværdighed den Tid og Langmodighed, som Deres Højærværdighed udi sin højstærede Missive har lovet, samt udbeder mig Deres højædle Højærværdigheds Betænkende over min Samvittigheds anførte Aarsager, hvilken, naar mig gunstigst communiceres, jeg i Enrum vil for Guds Aasyn nøje prøve efter Guds Ord og min Samvittighed, og venter jeg saa meget mere, at Deres højædle Højærværdighed bifalder dette mit petitum, saasom ikke det ringeste til min Samvittigheds Sag udi Deres Højærværdigheds forrige har været meldet.

Jeg havde vel for andre Embedets Forretninger be-

høvet længere Tid at besvare Deres højædle Højærværdigheds Brev, men som jeg ved Deres Højærværdigheds Tjener nylig er bleven erindret om Svar, kan jeg ikke længere opholde Deres højædle Højærværdighed, men til Slutning vil jeg af Hjertet ønske Deres højædle Højærværdighed af Gud oplyste Øjne at se paa Menighedens Tarv og Trang og den Skade, Skriftestolen i Guds Kirke har voldet.

Jeg forbliver Deres højædle Højærværdigheds
underdanige Tjener

O. Hersleb.

Kjøbenhavn d: 22. Junii 1733.

6.

Stiftsprovst Morten Reenberg suspenderer ifølge Biskoppens Ordre Ole Hersleb fra hans Embede¹).

29. Juni 1733.

Efter den til mig ergangne Ordre fra høj Øvrighed d. 29. Juni 1733, nu i Dag er, maa jeg tilmælde Deres Velærværdigheder Magr. Christian Kølichen, Sjælesørger for Vor Frue Menighed, og Hr. Jacob Vulf, Sjælesørger til Helligegjestes Menighed, at de straxen uden Ophold vilde med dette Dokument forføje sig til hans Velærværdighed Hr. Ole Hersleb, Præst til Vartov eller Helligaands Hospital, og med dette tilsige ham Suspension fra hans Æmbede, saaledes, at han sig indtil videre intet befatter med at prædike Ordet, betjene Sakramenterne eller forrette noget andet, Prædikeembedet vedkommende, i Vartov eller Helligaands Hospital. Dette vilde velbemelte mine kjere Brødre i Æmbedet, Magr. Christian Kølichen og Hr. Jacob Vulf, straxen ankyndige for vedkommende Hr. Ole Hersleb, som siges at skulle logere hos Spisemesteren til Vajsenhuset, boende i Kattesundet; som og tillige med dette overleveres et vidimeret Copi under min Haand af hvis,

¹) Sjæl. Bispearkiv (Landsarkivet).

som her skrives, samme at levere til bemeldte Hr. Ole Hersleb og, i Fald han skulde ikke findes der, da at lades det vidimerede Copi til Verten i Huset, at det vedkommende Hr. Ole Hersleb kan blive leveret; men hvis benævnte hans Velærværdighed Hr. Ole Hersleb skulde forendes, da hannem dette at forelæses og anmodes, at han dette Original-Instrument selv vilde paategne, og hannem derved Copien forestilles og overleveres eller og der paa Steden lades. Som og at begge forbenævnte Guds Mænd, Magr. Kølischen og Hr. Vulf, her paa Originalen vilde tegne og med Navn attestere deres Forretning nu i Dag, som bemeldt er.

Formiddagen d. 29. Juni 1733.

Copien vidimeret af *Morten Reenberg*
Præpositus loci.

7.

*O. Herslebs »Erklæring« (paategnet ovenstaaende Suspension),
hvorved han frasiger sig sit Embede.*

30. Juni 1733.

Erklæring.

Efterdi min Intention aldrig har været at forrette mit Æmbede imod Ritualen, ej heller at paatvinge nogen (som ikke i sin Samvittighed maatte finde samme Nag) min Mening, saa har jeg taget min Tilflugt til hans kongl. Majest: og begjeret Samvittigheds Frihed herefter og allernaadigst Pardon for det, jeg i min Samvittigheds Nød har imod min Villie og Forsæt maat gribe til.

Men da jeg af foregaaende mig forkyndte Suspension maa slutte, at det formodentlig ikke har behaget hans kongl: Majest: at tillade mig med saadan Frihed mit Æmbede at forrette, ej heller fra hans Højærværdighed Biskopen efter min skriftlige Begjæring de dato 22. Juni Raad og Undervisning i Sagen og Overbevisning af Guds Ord til min Samvittigheds Lise er kommen, da for at forekomme

al Proces og Vidtløftighed frasiger jeg mig herved aldeles det mig hidindtil betroede Præsteembede, i Fald mig ikke den allerunderdanigste ansøgte Frihed vorder allernaadigst bevilget og min Mening af Facultate theolog: samt suprema Majestate bifalden.

Hvilket jeg hermed giver tilkjende, paa det denne Sag ikke skal opvække videre Foranstaltning, mig (som ellers ved Æmbedets Fratrædelse min Samvittigheds Byrde er vorden entlediget) til nogen Vidtløftighed.

Kjøbenh: d: 30. Junii 1733. *Ole Hersleb.*

Velædle højærværdige H. Magister Morten Reenberg.
Stiftsprovst og Sognepræst til V: Frue K: à Kjøbenhavn.

8.

4. Juli 1733.

Til Biskoppen over Siællands Stift, Herr Christen Worm.

C. VI^{tus}

V. G. T. Efftersom vi meget ugieerne har fornummet, at Herr Ole Hersleb, Sogne-Præst til Hellig Aands Hospital i vores kongelige Residentz-Stad Kiøbenhavn, har understaaet sig, for saa viit Haands-Paaleggelse og Absolutionen i Skrifte Stolen angaar, fra den i vores Riger allernaadigst anordnede Ritual og derudi fastsadte Kirke-Skik og Orden at viige og derudi Forandring at giøre, da dog saadan hans Forhold er stridig imod den af ham ved hans Embedes Tiltrædelse til os aflagde Eed; saa er nu hermed til dig vores allernaadigste Villie og Befaling, at du fornævnte Hr. Ole Hersleb for dig kalder og ham i vores høye Navn vores besønderlige Mishag over forbemeldte hans Adfærd tilkiende giver, samt af hannem positive æsker og begiærer, at hand strax og paa Stædet, uden ringeste Udflugt, Indvending eller Exception, skriftlig forbinder og reverserer sig til, at hand effterdags i Skrifte-Stolen med

Haands-Paaleggelse og Absolutionen, samt ellers i alle andre hans Embede vedkommende Forretninger, stricte vil og skal rette sig effter vores allernaadigst udgangne Ritual, Lov og Forordninger, da vi hannem denne af ham begangne Forseelse, af særdelis medfødt kongelig Mildhed og Naade, for denne Gang ville have eftergivet. Men skulde hand herudi findes veigerlig og ikke strax denne Forpligt ville udstæde, da haver du hannem at declarere, at hand eò ipso fra det ham anbetroede Embede er removeret og afsadt, saa som vi ham ogsaa i saa Fald derfra hermed remove og afsette, og haver du os da en værdig og retsindig Person, som til Embedet i hans Sted kan anordnes og beskikkes, til vores nærmere allernaadigste Approbation, forderligst at foreslaa, og dermed skeer vor Villie. Befalendes dig Gud.

Skrevet etc. Christiania den 4. Julii A° 1733.

Da ovenstaaende kongl. Reskript naaede Kjøbenhavn, blev Ole Hersleb 25. Juli 1733 kaldet til Biskoppen, og Kongens Resolution ham meddelt. Da han imidlertid blev ved sin Beslutning, erklæredes han for endelig afsat, og samtidig blev Præsten ved Børne- og Pesthuset Jens Winther Kisbye udnævnt til hans Efterfølger, ventelig af Fattigdirektionen, som var Patron for Vartov¹).

Undersøge vi, hvad Grunden var til, at Christian VI, der siden viste saa stor Hensynsfuldhed overfor Præster som Ewald, Holst, Reuss o. a., der nærede samme Betænkeligheder som Ole Hersleb m. H. t. Afløsningens Form, saa har Provst L. Koch ment, at det var fordi Hersleb

¹) I Den danske Kirkes Historie efter Reform. 2. Udg. II, 25 siger L. Helveg, at Biskop Worm da var Formand i Fattigdirektionen. Dette er dog ikke Tilfældet. Worm kom først efter Joh. Frawens Afsættelse (Dec. 1733) ind i »Direktionens Kommission« og har som 3die Medlem (efter V. Lerche og N. Slange) undertegnet »Vartov Hospitals Reglement til Guds Frygts Øvelse«, dat. 15. Maj 1734, hvoraf samtidigt Tryk findes i Landsarkivet (Indkomne Sager til Sjæl. Biskop 1734).

ikke nøjedes med at forlange en personlig Begunstigelse, men tillige androg paa en Forandring af Kirkelovene¹). Mulig har dette medvirket; men Hovedgrunden var dog sikkert en anden, nemlig ikke blot den, at Kongen under hele Sagens Forløb var i Norge, men særlig, at han paa dette Tidspunkt endnu ikke var kommen saaledes under Grev Stolbergs Indflydelse, som Tilfældet blev, da Stolberg i Efteraaret 1733 kom til Kjøbenhavn. Naar man kender den Vending, der fra dette Tidspunkt foregik i Christian VI's kirkelige Holdning, tør man med Grund formene, at hvis Hersleb havde tøvet med sin Vægning mod at følge Ritualet, til Kongen var kommen hjem, saa var der nok fundet en eller anden Udvej for ham til at slippe for i Flæng at tilsige Nadvergjæsterne i Vartov Syndsforladelse under Haandspaalæggelse, og han var ikke bleven nødt til at nedlægge sit Embede²).

Der foreligger forskjellige Vidnesbyrd om den Opsigt og den Deltagelse, som Ole Herslebs Skæbne vakte. And. Hojer skriver 7. Juli 1733 til en Ven: »Med Hr. Hersleb har jeg hjertelig Medynk, som med en Mand, hvis Sinds Skrøbelighed er bekjendt, og som jeg anser for at være in statu tentationis (i: bestedt i en Fristelse), og Kirkehistorien viser, hvor mange, endog af vore bedste Theologer, der ere falden i denne Fristelse om Skriftestolens Farlighed«³). Hojer billiger dog ikke O. Herslebs Adfærd. Det samme gjælder dennes Broder, Biskoppen i Christiania, der forgjæves havde søgt at holde ham tilbage og at bibringe

¹) Dansk biogr. Lex. VII, 395.

²) Naar L. Koch (Kristian VI, 157) finder det sandsynligt, at Biskop Peder Hersleb har stemt Kongen (under dennes Ophold i Norge) for en mildere Fremgangsmaade mod de Præster, der gjorde sig Skrupler i Henseende til Absolutionen, saa kan jeg ikke tiltræde denne Formodning; thi er Kongen allerede paa dette Tidspunkt bleven anderledes stemt end forhen, saa maatte Formildelsen først og fremmest være kommen Biskoppens Broder til gode. Men dertil er der ikke mindste Tegn.

³) Kh. Sml. 5. R. III, 184—5.

ham samme Betragtning, som Biskoppen selv hyldede, nemlig, at skjønt den sædvanlige Skriftemaalspraxis var ganske forkastelig, maatte man dog rette sig efter Ritualets Forskrift. saa længe Øvrigheden ikke havde foretaget Forandring deri¹⁾.

Da Rygtet om Ole Herslebs Afsked var naaet til Christiansø, skrev Henrik Langhorn den 4. Aug. 1733 til Madam Wulfs i Kjøbenhavn: »Hils inderligen og hjerteligen den kjære Hr. Ole Hersleb fra mig. Jeg hører, at han skal være af med sin Tjeneste. Gud gjøre ham tro, bestandig og oprigtig til at følge Jesum, i hvad Veje han vil føre ham paa, saa skal han erfare til Slutning, at Gud fører sin Børn underlig, dog herlig«²⁾.

Af et Brev, som Professor J. F. Reuss 13. Juni 1733 (altsaa inden Herslebs Sag var kommen til Ende) skrev til sin »allerdyrebareste Broder« i Herrnhut (vist Spangenberg) kan følgende hidsættes³⁾:

»Theurester Bruder! Nun ist hier wieder alles in Bewegung. — — Ich glaube, es werde sich nun bald aüßern, wie das rechte Wesen allhier Raum und Freyheit gewinnen solle; nun bin ich noch mehr bestärket. Wider die Bibel, welche im Waysenhouse allhier ediret worden, haben die Prediger viel und gewaltig geeyfert, und nun ist fast die ganze Stadt wegen des Beichtwesens rege. Der liebe Hersleb (Prediger in Warthou) ist schon viele Jahre über die Beichte u. Absolviren unruhig gewesen; nun hat er endlich eine Sache gewagt. — — Er hat denen beichtenden die Hand nicht mehr aufgelegt, und die Absolutionsformul nicht mehr gesprochen, nachdem er vorhero vieles

¹⁾ Kh. Sml. 5. R. IV, 692.

²⁾ Kh, Sml. 4. R. I, 651.

³⁾ Efter Heibergs Afskrift fra Arkivet i Herrnhut. Brevet begynder med nogle Bemærkninger om Herrnhuternes Mission i Vestindien, hvortil de fromme i Kbhvn. knyttede store Forventninger: »Hr. Baron von Söhlenthal und Söhlenthalin meynen, es sey dies eine gute und wichtige Gelegenheit das Reich Jesu auszubreiten«.

tentiret, aber bey allem augenscheinlich gesehen hatte, dass sich die armen Leuthe blindlings auf die blosze Handauflegung und Absolutions-formul verlassen. Anfangs waren die Leuthe so zufrieden; bald aber wurden einige schwierig, und diese brachten das ganze Warthou auf, dass die Sache zu förmlichen Klagen gediehen. Der liebe Hersleb hat die Sache also bald in einem unterth. Memorial an den König, der nun in Norwegen ist, gebracht; darum kann nun hier weiter nichts geschehen und vor sich gehen. Indessen ist alles in Bewegung. Man eifert wieder die Pietisten; man klagt, es solte den armen Leuthen die Sünden nicht mehr vergeben werden; man behauptet mit Eyfer was die priesterliche Absolution vermöge. Die Wahrheit aber wird nach und nach nun auch von andern Zeugnis überkommen, und der gute Hersleb nicht allein bleiben. Der liebe Ewald wird bald mit eingewickelt werden. Ich habe hie und da (wo daran Gelegenheit war) nach meinem Gewissen die Wahrheit ausgesagt, und werde es auch ins künftige, wie Gott mir seinen Willen zeigen wird, getreulich thun. Ich werde ein ausführliches Bedencken über die Sache aufsetzen. Gott lencke die Herten derer, welche helfen und welche rathen sollen. (Videre om at Gud vil hjælpe, og selv om det koster en og anden hans Tjeneste, saa vil mange, som hidtil gik hen i Blindhed, faa Øjnene op).

I et lidt senere Brev (af 27. Juni 1733) til Spangenberg ytrer Reuss sig, som følger¹⁾:

»Die Materie von denen Versamlungen, wie weit man dabei zu pariren habe, wollen wir nun ruhen lassen, weil ich dermahlen nicht finde, dass es dermahlen derjenige Weg sey, auf welchem allhier Jesus seine Sache unter uns

¹⁾ Efter Heibergs Afskrift fra Arkivet i Herrnhut. Brevet begynder ligesom det foranførte med Omtale af den vestindiske Mission og med stærk Ros over Herrnhuteren Nitschmann, »an dem der Hr. Obercammerherr (C. A. v. Flessen) die Gnade Jesu und die überschwengliche Kraft Gottes bewundert«.

befördern wolle. — — — Mit uns allhier steht es nun so, dass Gefahr und Hoffnung einander die Wage halten. Nun haben Hersleb und Ewald würcklich declarirt, sie können nicht mehr absolviren. Unser lieber und treuer Söhnlenthal ist jetzt recht brünstig im Geiste und will für die Sache Jesu und für seine Knechte leyden. Gott hat hie und her Eingang gegeben; doch ist Leyden das nächste. Nitschmann wird von der Sache mehrere und ausführlichere Nachricht geben«.

Blandt E. Pontoppidans Collectanea (Thottske Saml. 736 Fol.) findes en Afskrift af følgende Brev, der vel ikke udelukkende handler om Ole Hersleb, men dog helt igjennem er farvet af den Stemning, som hans Bortgang fra Præsteembedet har fremkaldt hos beslægtede Sjæle. Forfatteren ses at have været Præst paa Als, og det var Pontoppidan paa den Tid, saa det er rimeligt, at Brevet er skrevet af ham. Som man vil se, er der foretaget nogle Udstregninger i Afskriften for at udslette de Spor, der kunde lede Læseren til at opdage, hvem Forfatteren var. Naar Brevet er skrevet til Bluhme, maa man antage, at Forf. har vidst eller antaget, at Bluhme betragtede Sagen fra samme Synspunkt som han selv¹⁾. Tillige ligger den Formodning nær, at det er Bluhme, som har foranlediget, at Pontoppidan snart efter kaldtes til Slotspræst paa Frederiksborg.

Anno 1733.

A Mons. Bluhme²⁾.

Keinen Brief habe jemahls an Ew. Hochwohl Ehrw. abgehen lassen, der aus so bekümmerten Hertzen geflos-

¹⁾ Blandt de mange utrykte anonyme Indlæg angaaende Skriftestolen og Absolutionen, som fremkom i den følgende Tid, anføres i «Catalogus scriptorum in re Pietistica publicatorum» blandt Pontoppidans Collectanea (Thottske Saml. 736 Fol. p. 535 ff.) som Nr. 24: «Unvorgreifliche Gedancken vom Beichtwesen (Autore Pastore Regis Bluhmio)».

²⁾ Overstreget i Afskriften.

sen ist, wie dieser. Gott weis, wie süß mir die Hoffnung Zions von jeher gewesen, und wie sich meine Seele Tag und Nacht sehnet nach den Vorhöfen meines Gottes. Ach wie habe mich gefreuet, wann ich von Zurichtung des Kalcks und der lebendigen Steine, ja der Erweckung Kinder Abrahams aus Steinen, an Ihrem Ort etwas gehört habe. Die natürliche und nach meiner Geständniß halb närrische Patrioten-Liebe und Freude hat sich in die geistliche gemischt, und so sehr ich das Schicksal meines Vaterlandes bedaurte zu der Zeit, da ich vor wenig Jahren fast wenig apparence zu einiger Aufklärung unsers Kirchen-Himmels ersahe, so überschwencklich ist hingegen meine Freude gewesen, da ich, absonderlich seit ein Paar Jahren, aus Ihrer und anderer Freunde Gottes Zuschrift, eine mehrere Hoffnung besserer Zeiten zu schöpfen angefangen. Aber auch wie werde ich itzo in meiner Seelen danieder geschlagen allein durch die Worte Ihres wehrten Schreibens, da es heist: Der treuen Zeugen werden immer weniger, item, post plura: Wer weis, ob nicht andere aus Trieb ihres Gewissens mit der Zeit gezwungen werden dem Herrn Hersleb nachzufolgen. Dieses wolle doch der Anfänger und Vollender unsers Glaubens um seiner heiligen Wunden willen in Gnaden abwenden; und obwohl ich weis, Sie bedürfen meines Rathes und Erinnerung nicht, der ich so arm und elend bin, dennoch beschwöre Sie¹⁾ hiermit im Nahmen des lebendigen Gottes, und wie mir deucht, auf seinen Antrieb, dass Sie sich auch durch diese Zeilen ermuntern lassen, denjenigen Fleis zu verdoppeln, mit welchem Sie vermuthlich albereits getrachtet haben die wankende Gemüther zu befestigen. Gott weis, ja er weis, ich schäme noch scheue mich der Bande meines Jesu nicht. Sein Creutz ist mir kein Ergerniss, sondern ein Ehren-Zeichen, und richte den redlichen Herrn Hersleb keinesweges in allem dem, was mit ihm vorgegangen.

¹⁾ Afskriften har: beschweren sie.

Gottes Wege sind gewiss darunter verborgen. Allein ich muss gestehen, so schwach ist mein Glaube, dass da vorhalte, wenn noch mehr treue Zeugen, da ihrer nur wenig sind, denselben Weg zu gehen sich entschlieszen, wird das Reich unsers Jesu hier zu Lande unglaublich groszen Anstosz leiden. Die dem Sathan und seinen Gliedern hieraus entstehende Freude könnte man ihnen noch wohl gönnen, denn solches gehöret mit zu ihrem Theil und ist kurtz. Ich weis, sie werden es in der Länge nicht treiben; allein was mich bekümmert, ja fast zagend macht, ist das gewiss zu besorgende Ergerniss derer kleinen Kinder, die an Jesum zu glauben angefangen, und ein so groszes Erdbeben nicht aushalten werden, zumahl wann ihre Leiter dahin sind, und sie zum Raub den Feinden übergeben. Ich rechne nicht mit Gott nach der Vernunft, sage aber doch: womit wird man doch solchenfals saltzen. Ist dann unter allen Bedencken des Seel. Speners in dergleichen Materie keines, das meine Mitstreiter an ihrem Ort beruhigen kann. Ich bitte, ja ich bitte flehentlich, spannen Sie nochmahls alle Kräfte an. Gott wird Ihr Schild und groszer Lohn seyn, so Sie sich als ein Schild gebrauchen lassen die genug geschlagene Wunden Zions ex quacunqve parte zu decken und schützen. Was ich kann, das wil ich, nehmlich in meinem Winckel Fürbitte thun. Ich sage: in meinem Winckel, und erinnere mich itzo Ihres und einiger andern Freunde Anschlag von einer so genannten Beförderung meiner Wenigkeit. Ach wie wohl sitze ich, und wie ungeru wäre ich itzo ein Glied des Copenhagischen Ministerii. *Feriantque summos fulmina montes.* Die Welt ist auch wohl hier nicht allerdings mit mir zufrieden. Gott gebe, dass ichs ihr auch nimmer recht mache. Aber in der hiesigen Welt weis mich *pro mea rusticitate* noch einiger Maaszen zu schicken, und komme mit Gott hindurch, hoffe mich einige Seelen durch Gottes Gnade mit mir hindurch zu führen. Wenn Gelegenheit hatte ein Stück aus meinem Amts-diario Ihnen vorzulesen, hoffe, Sie wür-

den sich mit mir über den Seegen des Himlischen Vaters innig freuen. Nun, die Welt lass immer murren! Ich habe die dänische Kirche in falschem Frieden eingeschläfert von Jugend auf gekannt. Itzo ist des Menschen Sohn gekommen ein Feuer anzuzünden und das Schwert auf Erden zu bringen. Ich hoffe, er wird wissen den Streit zum Sieg auszuführen, nur seine Streit-Knechte müssen keine Gelegenheit suchen den Rücken zu kehren, da sie an einen gefährlichen Ort postiret sind. Der Punct im Ritual von absoluter Absolution ist allerdings sehr bedencklich auch mir jeder Zeit gewesen, so gar dass davon mit meinem Nordburgischen Herrn Collegen¹⁾ vorhin schriftlich, doch amice, tractiret habe. Ich declarirte ihm aber, dass [ich] den Punct vorsätzlich übertreten würde, welches auch jeder Zeit thue, und den Trost solcher gestalt verclausulire, dass einige beichtende noch ohnlängst geklagt, es wäre itzo wenig Trostes im Beichtstuhl zu holen. Nun, was wir nicht von Christo²⁾ empfangen, können wir nicht geben. Er giebt ja aber weder in V. oder N. T. einige Gnaden-Verheisung anders als sub conditione poenitentiae et fidei. Gehen wir weiter, so gehen wir ausser Ordre, und wird und das Ritual an jenem Tage freylich nicht schützen. So mir auch Summus Legislator dieses pro arbitrio imponiren solte³⁾, würde lieber durch Gottes Gnade die Kappe als den Gehorsam gegen Gott fallen lassen. Wollen denn zarte Gewissen hierüber eine allergnädigste Erklärung Serenissimi⁴⁾, so wünschte doch hertzlich, solches geschähe mit allergröster Circumspection, auf dass man zu keiner ferneren Unruhe Anlass gebe.

¹⁾ Præsten i Nordborg Hans Christian Brandt (•Nordburgischen• er siden overstreget).

²⁾ Oprindeligt var her tilføjet: sondern von Antichrist (senere overstreget).

³⁾ I Parenthes er tilføjet og siden overstreget: »NB. ich habe mir das Ritual beschoren«, altsaa den Anklage, der kunde rejses mod Forfatteren.

⁴⁾ Hertugen af Pløen og Nordborg (Ordet er senere overstreget).

Könnten Sie aber mit so vielen andern redlichen Männern ohne dehm ihre Seele stillen und glauben, quod mens legislatoris, quæ sola est obligans, allerdings eine Art von Condition erlaube, ja erfordere |: confer Rituale p. 148 Lin. 10, ubi verba: om de i Troen omvende sig :|. Könnten Sie, sage ich, damit friedlich seyn, ach so möchten Sie noch manchem Anstosz entgehen. Doch manum de tabula, wann von anderer Leute Gewissen die Frage ist.

Die¹⁾ verlangten Äpfel von so guter Sorte, als sie hier zu haben sind, sollen gewis erfolgen; doch wirds noch einige Wochen anstehen, bis eine beqvähmere Gelegenheit finde. Von Bezahlung dürfen Sie nichts gedenken, quod hæc inter nos. Ich gebe das nicht einmahl für ein Pfand der Freundschaft aus. — — — Vielleicht werde durch gewisse Umstände veranlasset künftigen Frühling Copenhagen noch mahl zu sehen. Indessen bitte mir inständigst die Liebe aus, dass so bald etwas weiter in Kirchen-Sachen vorgefallen, Sie mir auch Part davon geben. Alle Kinder und Freunde des Höchsten an ihrem Ort grüße ich von Herten durch Ihren Mund, der ich in treuer Liebe bin und bleibe Euer etc.

Om O. Herslebs Levned efter hans Frasigelse af Præsteembedet er kun lidet bekjendt. Almindelig siges, at han gik til Herrnhut, og det er vel saa; men at han har faaet »Naadsensbrød« der, som der ogsaa siges²⁾, er lidet sandsynligt. Kun dette vides med Vished, at da de ortodoxe Præster i Jan. 1734 overfor den kongl. Kommission fremkom med deres Klager over Pietisterne, var Hersleb blandt dem, som der førtes Klage over; men han var da ikke mere tilstede i Kjøbenhavn og kunde derfor ikke svare til Beskyldningerne. Hos Herrnhuterne blev han næppe længe. Rimeligere er det, at han har søgt til Pietisterne i Halle

¹⁾ Alt det følgende er igjen overstreget.

²⁾ Helveg, Den danske Kirkes Hist. efter Ref. 2. Udg. II, 25.

med hvem han bedst stemmede, og til Grev Stolberg paa Wernigerode. At Greven har forsøgt at formilde Christian VI's Uvillie imod ham, synes nemlig at fremgaa af et Brevudkast i Rigsarkivet. I dette Brev af 25. Januar 1735 til Stolberg ytrer Kongen sig nemlig paa følgende Maade:

»Wen der weggejagte Prister Herslöff wolte beständig bleiben in seiner Bekäntnis und Beraüung, so ist es gewis, dass er viel gutes stiften könte; aber ich fürchte das Contrarium«.

Senere er Ole Hersleb dog kommen tilbage til Kjøbenhavn, hvor hans Broder, som 1738 blev Sjællands Biskop, vel var i Stand til at yde den enlige, ugifte Mand det fornødne til hans tarvelige Underhold. Hans Liv randt stille hen. Det eneste Spor af litterær Virksomhed fra hans Side i dette Tidsrum er et ganske lille Skrift med Titel:

De første Trin til og i en sand Christendom. Es. 35 v. 8. Imprimatur. At denne Aprobation saaledes findes i Facultatis Theologicæ Protocoll, vidner herved som bemælte Facultatis Notarius Marcus Wøldike. Sælges allevegne indbunden for 2 β . Kbhvn. Trykt hos Christoph Georg Glasing. (Uden Trykkeaar. 24 SS. i 12mo).

Paa Forsatsbladet findes skrevet: »O. Hersleb« (som det synes med dennes egen Haand) og saa med en anden omtrent samtidig Haand: »Forfatteren til denne liden Bog er Hr. Ole Hersleb, forhen Præst til store Wartow i Kiøbenhavn, som af nogle Samvittigheds Scrupler sagde sig selv fra sit Præste-Embede«. Paa Titelbladets Bagside findes følgende:

Til Læseren!

Man mærker, at ikke alleeneste de Mod-Villige, naar de ikke længer kunde komme med Giensigelse og Udflugter; Men ogsaa God-Villige Siæle, spørge med Kummer, hvad skal man da gjøre, at man kand blive saadan¹⁾ Chri-

¹⁾ Man skulde have ventet: sand.

sten? Dennem vilde man nu eenfoldig svare og viise Veyen ved disse Tolv Trin, hvert Trin stadfæstet af den hellige Skrift. Dernæst meere bekendtgjort af vor Cateches og Kirke-Psalmer; Til sidst lidet udførligere forklaret. GUD velsigne det paa enhver; GUD bereede de Opliuiste saaledes, at de bekymrede Siæle kunde finde hos dem vis Adgang, Raad og Hielp i deres Saligheds Sorg! AMEN.

Vi indskrænke os til her at anføre Bogens første »Trin«, der lyder: »Flye for alt hvad din Samvittighed siger dig at være U-ret, og gør alt det, den siger dig at være got« — i Sandhed ikke noget daarligt Trin at begynde Vandringen med. I hele denne lille Bog er der intet Spor af Sværmeri eller Herrnhutisme¹⁾.

Ole Hersleb angives at være død 1760²⁾. Han overlevede altsaa sin Broder, Biskoppen, i 3 Aar.

¹⁾ Et Exemplar af dette meget sjeldne Skrift findes i Hjelmstjernes Samling.

²⁾ Worm, Lex. over lærde Mænd. III, 334.